

УДК 330.34:330.36:338.2

Вдовічен А.А., д.е.н., доцент,
завідувач кафедри менеджменту і туризму
*Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

УПРАВЛІННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИМИ ДИСПРОПОРЦІЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ

Вдовічен А.А. Управління макроекономічними диспропорціями національної економіки в умовах інклюзивного розвитку. На основі аналізу моделі економічної поведінки сучасного суспільства, що розвивається через особистий інтерес, основою якого є формування надмірної експлуатації та руйнування природних ресурсів, створюючи серйозні проблеми як для теперішніх поколінь людства, так і для майбутніх, ми дійшли висновку, що необхідність економічного зростання є недостатньою умовою, щоб говорити про ефективний розвиток держави. Об'єктивність взаємозв'язку між соціальними, економічними, політичними та екологічними кризами ставить перед усіма країнами і перед Україною зокрема непрості завдання щодо управління макроекономічними диспропорціями національної економіки, досягнення балансу між економічним і соціальним прогресом та необхідністю збереження довкілля. Саме на цих проблемах зосереджена увага світової еліти, яка представлена через концепцію інклюзивного розвитку. Встановлено, що бачення цілісного макроекономічного перебігу змін у глобальному масштабі зумовлює необхідність дослідження та управління основними світогосподарськими диспропорціями та ризиками, конкретизуючи їхній вплив на економіку України в контексті формування політики інклюзивного розвитку національної економіки.

Ключові слова: диспропорція, інклюзія, макроекономічні диспропорції, інклюзивний розвиток, економічне зростання, національна економіка.

Вдовічен А.А. Управление макроэкономическими диспропорциями национальной экономики в условиях инклюзивного развития. На основе анализа модели экономического поведения современного развивающегося через личный интерес общества, основой которого является формирование чрезмерной эксплуатации и разрушение природных ресурсов, создавая серьезные проблемы как

для нынешних поколений человечества, так и для будущих, мы пришли к выводу, что необходимость экономического роста является недостаточным условием, чтобы говорить об эффективном развитии государства. Объективность взаимосвязи между социальными, экономическими, политическими и экологическими кризисами ставит перед всеми странами и перед Украиной в частности непростые задачи по управлению макроэкономическими диспропорциями национальной экономики, достижению баланса между экономическим и социальным прогрессом и необходимостью сохранения окружающей среды. Именно на этих проблемах сосредоточено внимание мировой элиты, которая представлена через концепцию инклюзивного развития. Установлено, что видение целостного макроэкономического течения изменений в глобальном масштабе обуславливает необходимость исследования и управления основными мирохозяйственными диспропорциями и рисками, конкретизируя их влияние на экономику Украины в контексте формирования политики инклюзивного развития национальной экономики.

Ключевые слова: диспропорция, инклюзия, макроэкономические диспропорции, инклюзивное развитие, экономический рост, национальная экономика.

Vdovichen A.A. Management of macroeconomic disproportions of the national economy under conditions of inclusive development. Based on the analysis of the model of economic behaviour of a modern society that develops through personal interest, the basis of which is the formation of excessive exploitation and destruction of natural resources, thus creating serious problems for both present-day generations of mankind and for the future, we came to the conclusion that the need for economic growth is not enough to talk about the effective development of the state. Objectivity of the relationship between social, economic, political, and environmental crises places in front of all countries and Ukraine, in particular, the difficult tasks of managing the macroeconomic imbalances of the national economy, striking a balance between economic and social progress and the need to preserve the environment, it is these problems that the world elite is focused on, represented through the concept of inclusive development. It is established that the vision of a homogeneous macroeconomic change in the global scale necessitates the study and management of major worldwide disparities and risks, specifying their impact on the Ukrainian economy in the context of the formation of the policy of inclusive development of the national economy. The way Ukraine will be able to break down the negative trends and overcome the disproportionality will predetermine the economic recovery of the country based on the concept of inclusive growth, namely: decent wages; availability and quality of education and medicine; stimulation of entrepreneurial activity; formation of equal opportunities for all citizens, regardless of nationality, language, social status, etc.; creation of favourable conditions for investment and formation of an innovative development model; implementation of mass employment programs; ecologization of the economy; introduction of fair and effective income distribution measures; social cohesion and activity in society. The application of the concept of inclusive growth is a prerequisite for the humane development of society, where the economy is the basis for maximum employment and productive interaction of all actors.

Key words: disproportion, inclusiveness, macroeconomic imbalances, inclusive development, economic growth, national economy.

Постановка проблеми. З розширенням економічних, політичних, культурних взаємодій глобалізація сприяє розвитку диспропорційності у різних сферах, формуючи якісно новий глобальний рівень проблем, ризиків і загроз. У світовому економічному розвитку, перш за все, набули посилення диспропорції складників національного багатства та відтворювальної структури ВВП, світової торгівлі товарами і послугами та ринків капіталу, інвестиційних процесів та територіального розвитку, що зумовило секторальні зрушення у національних економіках та інституційні диспропорції.

Слід зазначити, що модель економічної поведінки, яка склалася сьогодні – це особистий інтерес, який формує надмірну експлуатацію та руйнування природних ресурсів, що створює серйозні проблеми як для теперішніх поколінь людства, так і для майбутніх. Глобалізація показала, що твердження про більш високий ступінь економічної, соціальної та екологічної розвиненості суспільної системи

виявляється міфом, а насправді дає змогу відносно благополучно вирішувати проблеми тільки розвиненим країнам. Провідні науковці та практики переконалися, що економічного зростання недостатньо, щоб говорити про ефективний розвиток держави. Макроекономічні показники країни можуть бути в нормі, але водночас значна частина населення не включена в процес економічного зростання, бо не бере участі у створенні ВВП, а відповідно, й у розподілі. Результатом цього стає розшарування населення і виникнення супутніх проблем. Масштаб глобальних проблем постійно наростає, відповідно, національні кордони – не ті бар'єри, за якими можна буде від них сховатися.

Об'єктивність взаємозв'язку між соціальними, економічними та екологічними кризами ставить перед усіма країнами непрості завдання досягнення балансу між економічним і соціальним прогресом та необхідністю збереження довкілля, саме на цих проблемах зосереджена увага світової еліти.

**Погляди науковців на місце категорії «інклюдія»
в сучасному економічному зростанні світової економіки**

Автор та джерело	Місце категорії «інклюдія» в сучасному економічному зростанні світової економіки
Дж. Робінсон, Д. Асеомглу [1]	Розглядають економічну сутність поняття «інклюдивність» як залучення до процесу всіх, без відмінностей і обмежень.
В. Айвазовський [2, с. 3]	Відзначає, що важливим інструментом досягнення інклюдивного зростання є податкова політика. Вона є політикою знаходження динамічного балансу між ефективністю та справедливістю.
А. Базилюк, О. Жулин [3, с. 19–20]	Констатують, що економічного зростання недостатньо, щоб стверджувати про ефективний розвиток держави. На початку ХХІ ст. темпи економічного зростання почали пришвидшуватися з одночасним підвищенням рівня безробіття та нерівності населення за доходами у більшості країн світу. Макроекономічні показники багатьох країн у нормі, але водночас значна частина населення не «включена» в процес економічного зростання та не бере участь у створенні ВВП, а відповідно, й у розподілі. «...концепція інклюдивного розвитку передбачає, що кожен суб'єкт економіки є важливим, унікальним, цінним для суспільства і має можливість, щоб задовольнити свої потреби...».
Л. Федулова [12, с. 57]	Зазначає, що в узагальненому розумінні «інклюдивний» (від англ. inclusiveness – залученість) є новітнім трактуванням сучасного розвитку, сутність якого полягає у необхідності посилення залучення до вирішення проблем розвитку всіх верств населення, а також зростання залученості до розвитку всіх територій.
О. Прогнімак [13, с. 152]	Трактує поняття «інклюдія» (англ. inclusion – включення, залученість) як збільшення ступеня участі всіх громадян соціуму в процесі економічного зростання і справедливий розподіл його результатів. Інклюдивний розвиток засновується на економічному зростанні, що дає змогу відчути його результати кожному члену суспільства, охоплюючи всі сфери його життя, тобто це зростання, яке дає змогу залучити більшу частину трудових ресурсів до ефективної економічної діяльності завдяки чому забезпечити більшій частині населення більш високий рівень життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Як результат вище зазначеного, у колах практиків та наукової еліти виникла і сформувалася потреба більш ширшого погляду на зростання та розвиток, а разом із цим нових, ефективніших концепцій «для всіх», тобто концепцій інклюдивного сталого зростання. Під інклюдією (англ. inclusion – включення, залученість) розуміють збільшення ступеню участі всіх громадян соціуму в процесі економічного зростання і справедливий розподіл його результатів.

Засади теорії інклюдивного розвитку закладено дослідженнями переважно закордонних учених: Д. Аджемоглу та Дж. Робінсона [1], Е. Райнерта [10] тощо. Серед українських науковців можна виділити наукові праці В.В. Айвазовського [2], А.В. Базилюка та О.В. Жулина [3], Л.М. Ємельяненка [7], О.Д. Прогнімака [9], Л.І. Федулової [11], Л.І. Шинкарук [13] та ін. Досліджуючи через праці зазначених науковців поняття «інклюдія», стає зрозуміло, що воно має широке значення і реалізоване в багатьох аспектах, у зв'язку з чим в економічній літературі зустрічаються та розглядаються поняття «інклюдивне зростання», «інклюдивні інновації», «інклюдивний розвиток», «інклюдивна економіка» тощо. Основні твердження з приводу категорії «інклюдія» та її місце в сучасному економічному зростанні світової економіки нами представлено в табл. 1.

Однак, незважаючи на численні напрацювання у цьому напрямі, більш ґрунтовного дослідження, на нашу думку, потребує вивчення впливу як позитив-

ного, так і негативного ефекту від макроекономічних диспропорцій, які сформувалися в національній економіці України в умовах інклюдивної концепції розвитку світового господарства, що й визначило актуальність проведеного дослідження.

Постановка завдання. Мета статті – визначити основні макроекономічні диспропорції України та їхній вплив на економічне зростання національної економіки в умовах інклюдивного розвитку сучасної світової економіки.

Виклад основних результатів. Кризові явища в соціально-економічній системі України набувають дедалі затяжного та загальносистемного характеру. Проте важливим є не тільки повернення до порівняно високих темпів зростання національної економіки, а й формування такої її моделі, в якій за допомогою залучення всіх наявних в суспільстві ресурсів забезпечується розвиток як інститутів, так і всебічний розвиток людини незалежно від її соціально-економічного становища. Таким концептуальним підходом слід уважати переорієнтацію на вектор інклюдивного розвитку, «інклюдивний розвиток дає змогу всім країнам і регіонам світу користуватися результатами глобалізації, економічної інтеграції та економічного зростання. Для окремого економічного суб'єкта інклюдивний розвиток передбачає створення можливостей для розвитку і працевлаштування за рахунок високих темпів економічного зростання на поступальній основі, а також забезпечення громадянам рівного доступу до соціальних

гарантій і можливість участі в усіх сферах життєдіяльності країни» [6].

Дослідження змісту та особливостей інклюзивного розвитку економіки і можливостей його досягнення у країнах із різним рівнем соціально-економічного розвитку перебували у центрі наукового пошуку багатьох країн та міжнародних інституцій, серед яких – Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Програма розвитку ООН (ПРООН), Європейська Комісія, Міжнародний валютний фонд (МВФ), Всесвітній економічний форум (ВЕФ), Світовий банк, Міжнародний центр політики інклюзивного зростання.

Виділяють дві моделі інклюзивного розвитку економіки:

1. Американська модель – пріоритетом у розвитку є забезпечення рівності можливостей для всіх членів суспільства (США, Китай).

2. Європейська модель – орієнтується на рівність у доступі до результатів праці через їх рівномірний розподіл (країни Європи) [3, с. 20–21].

Вперше методика оцінки інклюзивного зростання було опубліковано колективом науковців у 2013 р. за підтримки МВФ. Індекс інклюзивного росту та розвитку (Inclusive Growth and Development Index, скорочено IDI) було запропоновано на Всесвітньому економічному форумі в Давосі (Швейцарія) у 2018 р. як альтернативний до ВВП на душу населення показник для загальної оцінки стану економічного розвитку країни. Індекс особливий тим, що враховує одразу 12 різних показників розвитку країни (тригрупи), зокрема стан її економіки та соціально-політичні обставини [18; 19].

Водночас ВВП на душу населення враховується як один зі складників під час визначення IDI. Згідно з позицією учасників форуму, рейтинг країн за шкалою індексу інклюзивного зростання та розвитку точніше здатен відобразити справжній стан речей у тій чи іншій країні. Інклюзивне зростання (inclusive growth) у стратегії Europe 2020 націлене на високу зайнятість із забезпеченням економічної, соціальної і територіальної єдності шляхом: підвищення рівня зайнятості у Європі – більше кращих робочих місць, особливо для жінок, молодих людей та старшого покоління; допомоги людям усіх вікових груп приймати і управляти змінами через інвестування у навички і навчання; модернізації ринку праці і системи соціального забезпечення; поширення результатів зростання на всі частини ЄС.

Нова якість економічного зростання передбачає поліпшення якості життя всіх громадян без збільшення використання природних ресурсів за межами здатності навколишнього середовища до їх відновлення. Необхідність пошуку нових шляхів для забезпечення якісних змін як на вищому міжнародному рівні, так і на рівні організаційних структур, а також на рівні поведінки окремих людей, необхідність змін у політичній площині та впровадження практичних

заходів на всіх рівнях – усе це спонукало до конкретних кроків, які трансформувалися у Глобальні цілі сталого розвитку, що тісно пов'язані з концепцією інклюзивності. Нову програму сталого розвитку – перелік глобальних цілей сталого розвитку, яких країни мають досягти до 2030 р., – було затверджено Генеральною Асамблеєю ООН у вересні 2015 р. Вона містить 17 цілей і 169 конкретних завдань. Сьогодні ЦСР дотримуються всі країни світу, встановлюючи власні цільові показники, яких мають досягти до 2030 р. Усі міжнародні організації, про які йшлося вище, сприяють реалізації ЦСР і впровадженню концепції інклюзивного зростання, імплементуючи відповідні положення у власних документах.

Як зазначає Л.М. Ємельяненко, використання концептуального підходу до інклюзивного зростання дає можливість зрозуміти, що добробут суспільства складається не тільки з росту реального ВВП і матеріальних доходів населення, але є поняттям багатомірним, що включає у себе й такі сфери життя людини, як освіта, охорона здоров'я, особиста безпека, екологія та багато інших. Ураховується і той факт, що одного лише параметра стійкості для економічного зростання недостатньо: він повинен бути інклюзивним (всеосяжним), тобто позитивно позначається на добробуті якомога ширших верств населення, надавати рівні можливості для реалізації людського потенціалу незалежно від соціально-економічних умов, статі, місця проживання та етнічних коренів [7, с. 34–37].

Сама методологія оцінки інклюзивності зростання МВФ базується на концепції кривої вимірювання концентрації, яка визначає соціальну мобільність і аналізує розподіл доходів серед населення. У рамках цієї методології задіяні групи показників – чинників інклюзивного зростання [9, с. 190–191; 17; 18]:

1. макроекономічні: ВВП на душу населення, заборгованість по відношенню до ВВП, обсяг інвестицій, рівень інфляції, державні витрати, волатильність ВВП;

2. структурні: відкритість економіки, рівень освіти, фінансова відкритість, обсяг прямих іноземних інвестицій, розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, якість інфраструктури, експорт послуг і товарів.

Перелік основних показників, які використовуються у методиці ООН, можна розділити за групами (табл. 2) [9, с. 190–191; 17; 18].

Методика ОЕСР фокусується на різних типах ресурсів, які можуть бути виміряні на даний момент й означати добробут майбутніх поколінь: економічний, природний, людський і соціальний капітал, включаючи в себе три ключових індикатори.

Перший індикатор – багатомірність, – виходить із визначення добробуту населення і включає у себе 11 показників у грошовому і негрошовому вимірах.

Другий – вплив на розподіл – пов'язаний із методом порівняння багатомірних оцінок добробуту населення.

**Основні показники, які використовуються у методиці ООН
під час розрахунку інклюзивного зростання**

№	Групи	Показники
1.	Пов'язані з доходом	<ul style="list-style-type: none"> • частка населення, яке споживає нижче 2 дол. на день (за ПКС у дол. США); • відношення доходу і споживання найбільш багатих 20% населення до 20% найбільш бідних
2.	Не пов'язані з доходом	<ul style="list-style-type: none"> • середня кількість років навчання (для молодого і дорослого населення); • рівень дитячої смертності
3.	Зростання і розширення економічних можливостей	<ul style="list-style-type: none"> • темпи зростання ВВП на душу населення за ПКС (у постійних цінах); • показник зайнятості; • еластичність загальної чисельності зайнятих до ВВП (еластичність зайнятості)
4.	Ключові показники інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> • споживання електроенергії на душу населення; • частка асфальтованих доріг у загальній протяжності дорожньої мережі
5.	Соціальна рівність для забезпечення рівного доступу до економічних можливостей, послугам освіти й охорони здоров'я	<ul style="list-style-type: none"> • кількість лікарів, медсестер та акушерського персоналу на 10 тис. осіб; • частка державних витрат на освіту й охорону здоров'я від загальних витрат; • співвідношення учнів і вчителів у початковій школі
6.	Доступ до послуг соціальної інфраструктури	<ul style="list-style-type: none"> • частка населення з доступом до електропостачання в загальній чисельності; • частка населення, що користується якісними засобами санітарії
7.	Гендерна рівність і можливості	• гендерна сегрегація у початковій, середній і вищій освіті
8.	Системи соціальних гарантій	Системи соціальних гарантій
9.	Ефективне державне управління і громадські інститути	<ul style="list-style-type: none"> • якість державного управління; • рівень корумпованості

Третій – стратегічна доцільність – включає доходи домогосподарств і охорону здоров'я [9, с. 190–191; 17; 18].

Отже, якщо поняття «сталий» та «збалансований» розвиток можна трактувати як синонімічні, то «інклюзивний розвиток» – це вже нова концепція, що має принципові відмінності. Сталий розвиток, який поєднує економіку, екологію і соціальну сферу, формує основи для інклюзивного розвитку, зокрема зайнятості, соціального захисту, справедливості тощо. Інклюзивний підхід важливий, оскільки така економіка не лише створює матеріальні блага, а й дає всім рівні шанси, тобто інклюзивне зростання як «зростання, яке не тільки створює нові економічні можливості, а й забезпечує рівний доступ до можливостей, створених для всіх верств суспільства, особливо для бідних» [15].

Усе це визначає необхідність формування цілісного макроекономічного бачення перебігу змін у глобальному масштабі і зумовлює актуальність дослідження основних світогосподарських диспропорцій та ризиків їхнього впливу на економіку України в контексті формування політики інклюзивного розвитку національної економіки. До них слід віднести такі [4; 13]:

1. На основі аналізу структури ВВП та зовнішньоекономічного складника можна стверджувати, що Україна знаходиться на стадії тимчасової стабілізації, проте низка макроекономічних дисбалансів та інституційних суперечностей указує на вірогідне посилення негативних явищ в економіці, що може зруйнувати стабілізаційні процеси в країні.

2. Економіка України є економікою відкритого типу, яка характеризується значними обсягами експорту та імпорту. Значно вищий рівень відкритості економіки порівняно з іншими країнами, зокрема країнами ЄС, та світової економіки у цілому призвів до залежності у функціонуванні й розвитку вітчизняної економіки від кон'юнктури міжнародних ринків, уразливості до зміни зовнішніх чинників і, як наслідок, до загострення диспропорцій у зовнішній торгівлі. Це підтверджує аналіз відкритості економіки України та зовнішньоторговельних показників у 2005–2016 рр., особливо в періоди розгортання кризових явищ у світовій економіці.

3. Структура зовнішньої торгівлі зумовила зниження коефіцієнту покриття імпорту експортом в Україні з 0,95 у 2005 р. до 0,82 у 2013 р. та зростання при цьому дефіциту торговельного балансу, фінансування якого здійснювалося за рахунок зовнішніх джерел, що призвело до збільшення боргового навантаження, вираженого як співвідношення валового зовнішнього боргу до експорту товарів та послуг, з 98,1% у 2005 р. до 193,1% у 2014 р., а в 2016 р. сягнуло 251,7%.

4. Для зовнішньої торгівлі України характерний низький рівень диверсифікації її географічної структури внаслідок неефективної моделі міжнародної спеціалізації, що формує диспропорції за товарними групами і регіонами. Основними торговельними партнерами України є СНД та країни ЄС, причому частка СНД у зовнішній торгівлі України невинно скорочується: у 1996 р. частка СНД у загальному товарообігу становила 57,5%, у 2009 р. – 39,0%,

а в 2016 р. – 21,1%. Це відбувається на тлі збільшення частки країн ЄС та останніми роками Азії в зовнішній торгівлі України товарами та послугами. Для такої моделі міжнародної спеціалізації очевидним є рух технологій із Заходу на Схід (технології імпортуються з країн ЄС, а товари, вироблені з їх використанням, – у країни СНД та Азії).

5. На основі аналізу встановлено, що серед чинників, які визначають диспропорційність розвитку світової торгівлі, в останні роки основними є дисбаланси між країнами експортерами та імпортерами продукції, диспропорційність розвитку окремих країн, дисбаланс між споживанням і заощадженнями у провідних державах – експортерах та імпортерах, бюджетні дефіцити, дисбаланс попиту та пропозиції на міжнародних валютних ринках.

6. Встановлено, що відкритість економіки України зросла з огляду на рівень експортної квоти, яка збільшилася з 46,9% у 2005 р. до 48,4% у 2016 р. Це пов'язано передусім не зі збільшенням відкритості, а з погіршенням економічної ситуації в країні у цілому.

7. Свідченням диспропорцій у зовнішній торгівлі, а саме дисбалансу між експортом та імпортом, є від'ємне зовнішньоторговельне сальдо України протягом 2006–2013 рр., яке змінилося на позитивне у 2014–2016 рр. частково внаслідок набуття чинності економічної частини Угоди про асоціацію між країною та країнами ЄС у частині створення ЗВТ, але переважно через падіння гривні та скорочення імпорту.

8. На основі генезису зовнішньоторговельних відносин розвинених країн встановлено, що на сучасному етапі починають переважати інструменти прихованого протекціонізму через реалізацію внутрішньої економічної політики. Методи галузевого протекціонізму використовують країни, що розвиваються, поряд із селективним, який проявляється у запровадженні економічних санкцій до окремих країн чи товарів. Економічна основа прихованого протекціонізму стосується внутрішніх податків і зборів, державних закупівель, вимог використання місцевих компонентів у виготовленні кінцевих продуктів. Основним недоліком протекціонізму є те, що, захищаючи національну економіку від зовнішньої конкуренції, він призводить до загострення диспропорцій через виникнення застійних явищ, зниження конкурентоспроможності національних товарів на міжнародних ринках, посилення монополістичних тенденцій на внутрішньому ринку.

9. Як свідчить досвід успішних країн, досягнення якісних змін системного характеру та подолання диспропорційності у зовнішній торгівлі може тривати в середньому не менше двох десятиліть. Тому її підтримка, передусім сприяння диверсифікації товарної та географічної структури експорту-імпорту, є надзвичайно складним стратегічним завданням для України.

10. Не заперечуючи для України євроінтеграційної спрямованості, слід урахувати, що саме Східно-Азійський регіон найближчими десятиліттями

відіграватиме дедалі вагомішу роль у глобальному поділі праці, формуванні ланцюгів створення доданої вартості тощо. Тому для країни, яка претендує стати активним учасником глобальних економічних процесів, украй важливо бути залученою до трансконтинентальних проектів, ініціаторами яких є інвестори із цього регіону.

11. Для України впродовж наступних двох-трьох років імовірним є погіршення умов торгівлі, що актуалізує виклики і ризики, пов'язані з погіршенням структури платіжного балансу і макроекономічних балансів загалом (зовнішньоторговельних, бюджетних, ринку капіталів, посилення боргового навантаження тощо). Для України необхідно мінімізувати вплив зовнішніх чинників, оскільки, як показує практика багатьох країн, чим вищою є конкурентоспроможність і розвиненість країни, тим меншим є вплив умов торгівлі на її платіжний баланс.

12. Безпосереднім наслідком утримання бюджетних дефіцитів є нарощування державних боргів та формування диспропорцій платіжного балансу, і довгий час уважалось, що після досягнення рівня боргів 60% ВВП держава має запроваджувати жорсткі фіскальні консолідаційні заходи, оскільки більший борг формуватиме додаткові ризики для макроекономічної і фінансової стабільності. Криза 2008–2009 рр. змінила ставлення до рівня боргової залежності, оскільки жорсткі обмежувачі заходи призводили до депресивного стану реального сектору, що, своєю чергою, погіршувало стан державних фінансів, тому сьогодні у розвинутих країнах рівень державного боргу сягає і навіть перевищує рівень ВВП відповідної країни.

13. Дослідження динаміки боргу в Україні в частині списання частини боргу і відтермінування погашення єврооблігацій дає змогу стверджувати, що, згідно з досягнутими домовленостями, якщо після 2020 р. українська економіка зростатиме швидкими темпами, то кредитори отримають додаткові платежі, які за помірного щорічного зростання ВВП на 6% за період дії VRI (2016–2041 рр.) становитимуть близько 37 млрд. дол. США, а в разі 10%-го зростання виплати зростатимуть до 196 млрд. дол. США. Дисконтування даних сум показує деяку вигоду цих виплат за рахунок зміни вартості грошей, вартість майбутніх виплат орієнтовно становитиме відповідно 16 і 76 млрд. дол. США. Можна стверджувати, що в майбутньому ми можемо отримати фактор обмеження можливостей економічного зростання України.

14. Нинішній загальний зовнішній борг України практично у 2,5 рази перевищує обсяг виручки від усього експорту, а короткостроковий є втричі вищим, ніж валові валютні резерви країни, і наявний обсяг валютних резервів країни є вкрай недостатнім, а враховуючи сьогоднішню економічну та фінансову нестабільність, доступ країни до міжнародних ресурсів обмежений, і це ускладнює утримання макроекономічної та фінансової стійкості.

15. Україна як один з яскравих прикладів екстрактивної моделі економіки, за ідентифікацією міжнародних експертів [1], характеризується недостатністю сили закону та порядку, прийняттям економічних рішень на користь невеликої кількості людей, яка й контролює власність, тобто концентрацією влади в руках вузького кола представників еліти, практично не обмежуючи умов застосування даної влади. Екстрактивні інституції, створюючи необмеженість влади і величезну нерівність доходів, збільшують потенційні ставки у політичній грі, адже той, хто контролює державу, набуває величезної влади і багатства, які вона дає. При цьому обмежується доступ до можливостей і до результатів праці решти населення, тому втрачається мотив до формування заощаджень, інвестицій, інновацій і, навпаки, одягається «кредитна петля». Незважаючи на це, Україна може змінити вектор розвитку, адже має потужний потенціал, зокрема природний і людський [7, с. 36].

16. Відповідно до наявної методики [10], нами було розраховано індекс інклюзивного зростання (ІЗ) для України протягом 2014–2017 рр. Отримані результати свідчать, що в 2014 р. через поглиблення бідності, безробіття, боргове фінансування економіки недоотримано 42,8% ВВП (66,8% реального ВВП), у 2015 р. – 17,5% ВВП (44,0% реального ВВП), у 2016 р. – 34,4% ВВП (21,8% реального ВВП), а в 2017 р. – 29,6% (35,1% реального ВВП). Порівнюючи ІЗ 2017 р. з 2016 р., бачимо поліпшення даного показника, проте на рівні реального ВВП (який не викривлений інфляцією) цей індекс виявляє негативну тенденцію [7, с. 36].

Таким чином, можна констатувати, що, управляючи макроекономічними диспропорціями національної економіки та роблячи особливий акцент на сучасні світові пріоритетні тренди інклюзивного розвитку, які закріплені у програмних документах країн – інноваційних лідерів, виділяють: демографічні зміни, рівень життя та охорони здоров'я; продовольчу безпеку, ведення раціонального сільського господарства, дослідження морського дна, біоекономіку; безпечну, чисту та раціональну енергетику; енергоефективний зелений транспорт; протистояння кліматичним змінам, ефективне використання ресурсів та корисних копалин; інноваційне, рефлексивне суспільство рівних можливостей; безпечне суспільство тощо [5, с. 96].

Висновки. Аналіз стану економіки доводить, що перед Україною постають виклики, пов'язані з: внутрішньою та зовнішньою трудовою міграцією, тіньовою/неформальною зайнятістю; обмеженістю

можливості для працевлаштування й отримання доходу, а також нерівномірністю географічного та секторального (галузевого) розподілу цих можливостей; макроекономічними ризиками, істотною мінливістю макроекономічних змінних, таких як ВВП, низькими рівнями заощаджень та інвестицій; відтоком капіталів; фіскальними і зовнішньоторговельними дефіцитами; посиленням боргового тиску; здорожчанням позичкових коштів погіршенням умов торгівлі та платіжним балансом; ослабленням експортного потенціалу; відстороненістю від глобальних інтеграційних та інфраструктурних проєктів; інфляцією, реальним обмінним курсом, процентними ставками, що стримують потік інвестицій в країну або зовсім перешкоджають йому, зменшують можливості формування повної зайнятості; політичними потрясіннями та нестабільністю, надмірним рівнем корупції в державному управлінні, великими масштабами тіньової економіки, відсутністю належної правової бази тощо.

Від того, наскільки Україні вдасться переламати негативні тенденції та подолати диспропорційність, залежатиме економічне відновлення країни на засадах концепції інклюзивного зростання, а саме через: гідну оплату праці; доступність та якість освіти й медицини; стимулювання підприємницької активності; формування рівних можливостей для всіх громадян незалежно від національності, мови, соціального статусу тощо; створення сприятливих умов для інвестування та формування інноваційної моделі розвитку; реалізацію програм із масової зайнятості; екологізацію економіки; впровадження справедливих і ефективних заходів із розподілу доходів; соціальну згуртованість й активність у суспільстві.

Застосування концепції інклюзивного зростання є передумовою гуманного розвитку суспільства, де основою виступає економіка максимальної зайнятості і результативної взаємодії всіх суб'єктів. Сучасне громадянське суспільство неможливе без активного залучення всіх його членів у різні види діяльності, поваги прав і свобод кожної окремої людини, забезпечення гарантій безпеки та рівноправності. Водночас реалізація концепції інклюзивного зростання передбачає вимірювання його рівня в країні, щоб виявити стримувальні чинники та обмеження, що перешкоджають досягненню стратегічної цілі – інклюзивному розвитку економіки. Це є вкрай важливим у контексті формування майбутніх стратегічних пріоритетів реформування, вибору державної політики та інструментів [7, с. 37].

Список літератури:

1. Аджемоглу Д., Робинсон Дж.А. Почему одни страны богатые, а другие бедные. *Происхождение власти, процветания и нищеты*. М.: АСТ, 2015. 720 с.
2. Айвазовський В.В. Принципи податкової системи, спрямованої на інклюзивне економічне зростання. *Вісник Інституту економіки та прогнозування*. 2016. № 1. С. 2–5.
3. Базилюк А.В., Жулин О.В. Інклюзивне зростання як основа соціально-економічного розвитку. *Економіка та управління на транспорті*. 2015. Вип. 1. С. 19–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eut_2015_1_5.

4. Вдовічен А.А. Макроекономічні диспропорції економіки України: сутність та особливості формування: монографія; Національний університет біоресурсів і природокористування України. К., 2017. 310 с.
5. Вдовічен А.А., Вдовічена О.Г. Концептуальні підходи до визначення місця біоекономіки в структурі розвитку пріоритетних технологічних сфер України. *Підприємництво і торгівля*. 2018. Вип. 22. С. 94–99.
6. Доклад о росте. Стратегии устойчивого роста и инклюзивного развития / Международный банк реконструкции и развития. М.: Весь Мир, 2009. 194 с. URL: https://siteresources.worldbank.org/EXTPREMNET/Resources/4899601338997241035/Growth_Commission_Final_Report_Russian.pdf.
7. Смельяненко Л.М., Дзензелюк К.В. Концепція інклюзивного зростання в антикризовому управлінні економікою. *Інклюзивний розвиток національної економіки: глобальні тенденції, можливості України та роль агропродовольчого сектору*: зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 8–9 листопада 2018 р.). К., 2018. 148 с.
8. Єщенко П.С. Економічне зростання без розвитку: причини і шляхи інноваційного перетворення економіки. Економіка України. 2013. № 10(623). С. 4–19.
9. Прогнімак О.Д. Інклюзивний розвиток України: перешкоди та перспективи. *Економічний вісник Донбасу*. 2018. № 1(51). С. 187–197.
10. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными; пер. с англ. Н. Автономовой; Гос. ун-т. Высшая школа экономики. М., 2011. С. 153.
11. Хакимов Х.А. Методические подходы к оценке инклюзивного роста. *Science and world*. 2016. № 5(33). Т. II. С. 159–162. URL: http://scienceph.ru/d/413259/d/science_and_world_no_5_33_may_vol_ii.pdf.
12. Федулова Л.І. Інклюзивні інновації в системі соціально-економічного розвитку. *Економіка: реалії часу*. 2016. № 3(25). С. 56–65. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2016/No3/56.pdf>.
13. Шинкарук Л.В., Вдовічен А.А. Макроекономічні диспропорції України: особливості формування та механізм регулювання: монографія; Національний університет біоресурсів і природокористування України. Чернівці: Технодрук, 2018. 488 с.
14. Zsolt D., Wolf G.B. An anatomy of inclusive growth in Europe. Bruegel 2016. P. 106. URL: http://bruegel.org/wp-content/uploads/2016/10/BP-26-26_10_16-final-web.pdf.
15. Gupta Joyeeta, Courtney Vegelin Sustainable development goals and inclusive development. *International Environmental Agreements: Politics, Law and Economics*. 2016. Vol. 16. Issue 3. P. 433–448. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s10784-016-9323-z>.
16. Hoekman B Trade Policy for Inclusive Growth. Policy Dialogue: Redefining the Role of the Government in Tomorrow's International Trade. Geneva: UNCTAD, 2012.
17. OECD Framework for Inclusive growth. Paris: OECD, 2014. URL: http://www.oecd.org/mcm/IG_MCM_ENG.pdf.
18. Ranieri, Rafael; Ramos, Raquel Almeida (March 2013). Inclusive Growth: Building up a Concept (PDF). Working Paper. Inclusive Growth: Measurement and Determinants. Washington DC: IMF, 2013. URL: <http://imf.org/external/pubs/cat/longres.aspx?sk=40613.0>.
19. The Inclusive Growth and Development Report 2017. World Economic Forum. (Geneva, 2017). URL: <https://www.weforum.org/reports/the-inclusive-growth-and-development-report-2017>.